

– Vi må bruke andre modeller, ikke flere penger. Dessuten er *ikke møtt*-problematikken svært viktig, sa Per Christian Prösch, avdelingsdirektør for Den offentlige tannhelsetjenesten i Oslo, under paneldebatten.

Samfunnsodontologisk forum 2025:

– Vi mangler ikke penger, men folk

Vi opplever store forandringer i klima, demografi og politiske føringer, hvordan kan tannhelsetjenesten tilpasse seg og bli mer bærekraftig? Dette var temaet for årets samfunnsodontologiske forum, hvor 238 deltakere, i all hovedsak fra Den offentlige tannhelsetjenesten, var samlet i Bergen den 11. og 12. juni, med Vestland fylkeskommune som vertskap.

 KRISTIN AKSNES

Tore Furevik, administrerende direktør ved Nansensenteret og klimaforsker, innledet forumet med foredraget «Jorda brenn».

– 2024 er det varmeste året som er målt, 2023 er det nest varmeste, og siste ti år de ti varmeste, sa Furevik.

Han fortalte at en 25-åring i Norge i dag har opplevd ett unormalt kaldt år og 24 unormalt varme år. Det er slik vi opplever klimaendringene: Det blir oftere og oftere varme år, oftere og oftere nye rekorder, og sjeldnere og sjeldnere

kalde år. Den samme norske 25-åringen har opplevd to unormalt tørre år og 23 våte år.

Sør-Europa blir tørrere, men det får motsatt effekt hos oss, her blir det våtere. De to våteste årene som er målt er kommet de siste ti årene. Havnivåstigningen er cirka fire millimeter årlig globalt, men heldigvis for oss lever vi i et område som blir mindre rammet enn resten av verden, fordi vi fremdeles har landstigning etter istiden. Havet stiger, men samtidig stiger landet enda litt raskere, foreløpig.

– Norsk klimaservicesenter har klimaprofiler for alle fylker, og det kommer en ny rapport i høst, som det er verdt å søke opp, sa Furevik.

Norge er et av landene i verden som rammes minst av klimaendringene, i tillegg har vi et stabilt styresett og er rike. Derfor er det få problemer med å gjøre klimatiltak hos oss.

Han sa også at det ikke er noen tvil om at dette vil forverre seg, samtidig som det er mye positivt som skjer. Parisavtalen har hatt en stor og mobiliserende effekt. Alle land har nå en klimaplan. Kina har et mål om å bli klimanøytralt i 2060, og India i 2070. Det er byråkratisk, det tar for lang tid, men utslippene av klimagasser flater ut. Kina, Europa og Nord-Amerika investerer dessuten tre til fem ganger mer i fornybar teknologi enn i fossil, og Kina leder an i det grønne skriftet.

Hva må vi gjøre?

Hva må vi gjøre, som enkeltperson og som tannlege? Vi må se på forbruket – hvilke engangsprodukter kan erstattes? Problemet er ikke den økonomiske veksten, men forbruksveksten. Bruk og kast går fortere og fortere, og det er akkurat det som skaper de store ressursproblemene og de store utslippene. Hvis vi klarer å skape fornybarsamfunnet

og resirkuleringssamfunnet, er vi kommet et godt stykke på vei, avsluttet Furevik.

DigiDOT – et felles journalsystem

Over til noe helt annet. Fylkeskommunekollegiet gikk den 1. september 2023 sammen om anskaffelse av et felles journalsystem. Leder for styringsgruppa for prosjektet, fylkestannlege i Trøndelag, Bjørnar Hafell, presenterte status for prosjektet DigiDOT sammen med Aksel Wikant, rådgiver i Vestfold fylkeskommune. Foruten fylkeskommunene deltar Kommunesektorens organisasjon (KS) (tidligere Kommunenes sentralforbund), Helsedirektoratet og fagforeningene. Prosjektet arbeider også med integrasjon i de nasjonale fellesløsningene for e-helse, som kjernejournal og pasientens legemiddelliste.

Planen er at dette skal rulles ut i løpet av 2027. Alt dette kan leses i rapporten «Munnen er en del av kroppen, i hvert fall digitalt».

Urolig for bærekraften i kommune-Norge

– Norske kommuner gir full gass inn på Robek-lista, sa Håvard Moe fra KS Konsulent AS, i sitt foredrag «Et land i endring – kommunesenario 2040». Robek (Register om betinget godkjenning og kontroll) er et register over

– Jorda brenn. Vi har rekordvarme og ekstremvær. Det hastar med utsléppskutt, sa Tore Furevik, direktør ved Nansensenteret.

Ingen politiker vinner valg på skolenedleggelser. Den varslede eldrebølgen er her og det blir færre barn og unge, men altfor mange kommuner har ingen plan for hvordan det skal håndteres, sa Håvard Moe, KS Konsulent AS.

norske kommuner og fylkeskommuner som er i økonomisk ubalanse og underlagt statlig kontroll. Moe spådde at 100 kommuner ville havne i et alvorlig økonomisk uføre innen 2030, noe som kan forårsake at hele kommunestrukturen bryter sammen.

– Halvparten av alle kommuner har fallende folketall, men det planlegges for vekst. Det blir stadig flere eldre og færre barn og unge, men mange kommuner har ingen plan for hvordan det skal håndteres. Kompetanse- og arbeidskraftmangelen er prekær, men ingen tar inn over seg konsekvensene av dette. Man satser bare på at alt dette løser seg, slik det har gjort tidligere, sa Moe.

Den varslede eldrebølgen er her nå, og antall 80- og 90-åringer øker år for år. Kommunene er finansiert per innbygger, og det betyr at når demografien forandrer seg, må pengene flyttes dit behovet er størst, det vil si til pleie- og omsorgssektoren. Det betyr også at skoler må legges ned, siden elevtallet går ned. Men det er det ingen som vil.

– Det er to ting som gjør dette vanskelig. Det ene er at vi har vært gjennom en opptur de siste 20 årene som savner sidestykke i verdenshistorien. På 2000-tallet fikk kommune-

ne alltid mer penger av staten, men nå er det slutt. Det kommer ikke mer penger. Det aksepterer vi ikke. Det er mangel på arbeidskraft over alt, i barnehagene, skolene og i helsetjenestene, men det kommer ikke mer penger og kommunene er tvunget til å prioritere. Det gjør de ikke. Et sykepleierårsverk koster nå to millioner kroner i Distrikts-Norge. Mange kommuner spyrr ut penger til vikarbyråer, ikke fordi de har lyst til det, men fordi det ikke finnes arbeidskraft. Og nå er mange kommuner i dyp krise, fortsatte Moe.

– Ingen vil noe. Ingen er villige til å prioritere. Vi trenger mer strøm, men ingen vil ha vindmøller. Vi har for få elever, men ingen vil legge ned skoler. Hvorfor skjer det ingenting? Jo, ingen partier har noe å tjene på det, og du vinner ikke valg ved å si at du skal legge ned skoler. Og da skjer det ikke.

– Renteutgiftene biter hardt i kommunene. De har ikke lånt veldig mye mer penger, men de har hatt like stor renteøkning som privatpersoner, og staten kompenserer ikke renteutgiftene. Vi har en fri og selvstendig kommunesektor i Norge som låner de pengene de mener de er i stand til å håndtere. Inntektene til kommunene varierer imidlertid enormt.

– Hele den kommunale modellen er brutt sammen i deler av Norge. Den kommunale modellen er basert på at vi som bor i en kommune, tar vare på dem som bor i kommunen, Vi som innbyggere er vant til å få 30 milliarder mer hvert år på kommunebudsjettene, men nå er det stopp. Staten har sagt at kommunene selv må omprioritere pengene etter demografi.

Moe skisserte tre mulige scenarier:

1. Sammenbruddet –fylkeskommunens renessanse

Dette er veien dit ingen vil. Mangel på arbeidskraft, høy gjeld og dårlig økonomi gjør til slutt at skole og helse- og omsorgstjenesten overføres til fylkeskommunen for å sikre innbyggernes rettigheter. Plan- og reguleringsmyndighetene flyttes også. Da har Norge fått små kommuner med små oppgaver, en fransk modell. Finnene har gjort det slik allerede og danskene er i ferd med å gjøre det. Kommunestrukturen smuldrer opp, det samme gjør KS.

2. Smertens vei – tilpasning år for år

Mange små kommuner klarer ikke å omstille seg og kommunene må slås sammen. Vi får større helsehus i regionsentrene, som folk må oppsøke selv for å få hjelp.

Vi mangler ikke penger, men folk, var en av konklusjonene i paneldebatten som avsluttet forumet. Fra venstre: Ann Elin Instebø (NTpF), Anne-Gro Årmo (Parat), Heming Olsen-Bergem (NTF), Ellen Berggreen (Tk Vestland), Live Lid Breiland (Telemark fylkeskommune), Marian Hussein (SV), Stian Davies (AP) og Lise-May Sæle (H).

3. Tenke langt – handle nå

Kommunesektoren erkjenner at de ikke er rigget for å møte disse store oppgavene, og søker sammen i forpliktende oppgavefellesskap. Fylkeskommunen avvikles og det etableres 100 regionkommuner.

Utover 2030-tallet blir IKEA-kommunen idealet i alle sektorer: Stort, raskt, trygt, billig, ingen skreddersøm og en stor dose *Gjør det selv*.

– Vi har alt som skal til for å forandre det og finne nye løsninger, og vi har pengene, men ingen vil noe, og da skjer det ikke, avsluttet Håvard Moe.

Paneldebatt

– Helsepersonellmangel og demografiforandringer har vi visst om i årevis, og vi snakker om det jevnt og trutt, men vi greier å gjøre fint lite. Å få til disse omstillingene tror jeg vil være det viktigste framover, sa Live Lid Breiland, tannlege-sjef i Telemark fylkeskommune i paneldebatten.

– Det er dessuten krevende for tjenesten å stå i de stadig skiftende politiske ønskene som triller inn. Det er nye pasientgrupper som har rettigheter, og det skjer uten at det er en god dialog med oss som jobber i tjenesten. Jeg tror

det blir nødvendig å bruke de samme kriteriene som brukes ellers i helse og omsorg. Det betyr at vi kanskje må levere tjenestene på et lavere nivå enn det vi gjør i dag, og i færre lokasjoner. Jeg tror det blir helt nødvendig, og vi skulle ha startet for lenge siden, sa hun

– Tannlegeforeningen vil ut av fylkeskommunen og opp på et regionalt nivå, slik at vi kan bruke ressursene bærekraftig og riktig. Det er nettopp for å få tak i alle disse menneskene som ikke får et tilbud i dag. Det er det viktigste budskapet vi har, sa presidenten i Tannlegeforeningen, Heming Olsen-Bergem.

Han kommenterte også at når det gjelder forebygging er det en misforståelse at det må skje i den direkte kontakten med pasientene.

– Hvis politikerne hadde gjort noe med sukkeravgiften, vet vi at det ville ha fungert. Men det tør de ikke, og det er mange grunner til det. Forebygging handler om å bygge helsekompetanse i befolkningen, og den vet vi er lav. Vi har én tannhelsetjeneste i Norge, den består av både offentlig og privat sektor. Vi kan ikke bare flytte alt over i offentlig sektor. Privat sektor vil være med, hvis det er et system som fungerer og de kan leve av det, avsluttet Olsen-Bergem.